

«فتوهای» فریبکارانه ایران و حمله به رشدی

به قلم مهدی خلجی (/fa/experts/mhdy-khljy-0/)

۱۷ اوت ۲۰۲۲

همچنین دست‌یافتنی به

(English (/policy-analysis/rushdie-attack-and-irans-deceptive-fatwas
العربية (/policy-analysis/alatda-ly-rshdy-w-ftawy-ayran-almkhadt/)

درباره نویسنده

مهدی خلجی (/fa/experts/mhdy-khljy-0/)

مهدی خلجی عضو ارشد و هموند پژوهشی خانواده لیبسکی در انستیتو واشنگتن پژوهشگر تشیع فلسفه و کارشناس سیاست ایران

تحلیل کوتاه

خواه ثابت شود تهران دخیل بوده یا نه این واقعه پیامدهای مهمی برای دیپلماسی بین‌المللی و فعالیت تروریستی رژیم دارد از جمله ادعاهای آن مبنی بر واجب‌الاجرا بودن «فتوای هسته‌ای» خامنه‌ای

سوءقصد ۱۲ آگوست به جان سلمان رشدی چیزهای زیادی را درباره طرز فکر فعلی رژیم ایران آشکار می‌کند. به‌ویژه وقتی در پاسخ اولیه تهران دقیق شویم علی خامنه‌ای رهبر ایران و دیگر مقامات ارشد تا به حال درباره این حمله عمدتاً سکوت کرده‌اند. در حالی که ناصر کنعانی سخنگوی وزارت خارجه امروز در جریان نشستی خبری هر گونه دخالت ایران را انکار کرد اما همزمان رسانه‌های متعدد وابسته به رژیم و خود کنعانی تا حدی صریحاً این حمله را ستودند و از هادی مطر عامل حمله تمجید کردند و او را پیرو واقعی روح‌الله خمینی بنیان‌گذار جمهوری اسلامی معرفی کردند.

در ۱۴ آگوست روزنامه *کیهان* متعلق به خامنه‌ای و زیر نظر نماینده او حسین شریعت‌مداری در مقاله‌ای (<https://kayhan.ir/fa/issue/2493/1>) با عنوان «سلمان رشدی گرفتار انتقام الهی ترامپ و پومپئو در نوبت بعدی» به این موضوع پرداخت. این مقاله تلویحاً می‌گوید که حمله به «نویسنده مرتد ... که به پیامبر اسلام اهانت کرد» را باید پاسخ ایران به قتل هدفمند قاسم سلیمانی فرمانده سپاه در ژانویه ۲۰۲۰ از سوی دولت ترامپ محسوب کرد. مقاله مزبور سپس این تهدیدات را پیشنهاد داد: «ما هم نباید منفعل باشیم و دچار خطای محاسبه شویم ... پاسخ تخاصم نمی‌تواند خوش‌خیالی و انفعال و نرمش باشد ... حمله به سلمان رشدی نشان داد که انتقام از ارتکاب‌کنندگان جرم و جنایتکاران در خاک آمریکا کار سختی نیست و بعد از این ترامپ و [وزیر خارجه او مایک] پومپئو بیشتر احساس خطر خواهند کرد.»

به همین نحو *ایران* روزنامه رسمی دولت مدعی شد (<https://www.irannewspaper.ir/?nid=7979&type=0>) که «پیام بزرگ» حمله هادی مطر روشن است: «وجود محبت پیامبر اسلام در دل مسلمانان» و رنگ نابخشودنی از «تمسخر و هتاک‌ها»ی اروپا و به طور کلی غرب به رغم گذشت سال‌ها مطابق این مقاله کسی که فتوای ۱۹۸۹ خمینی برای مرگ رشدی را «اجرایی کرد ... یک جوان مسلمان بیست‌و‌چهار ساله» است که معرف «پدیده جدیدی است که نشان می‌دهد چگونه در قلب دنیای مدرن ایمان به احکام الهی در دل‌های مردم همچنان زنده است». (این پرسش که آیا حکم مورد بحث واقعا یک فتوا بود به تفصیل در بخش بعدی بحث شده است.)

همان روز در روزنامه *جوان* وابسته به سپاه پاسداران مقاله‌ای با عنوان «تیر غیب» منتشر شد («غیب» در این متن یعنی «الهی»). این مطلب هم هادی مطر را به عنوان «یک جوان مسلمان که در زمان انتشار *آیات شیطانی* رشدی به دنیا نیامده بود» و از رشدی «تقاص» گرفته است تمجید کرد.

جام جم روزنامه رسمی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران سازمانی با نفوذ فزاینده

<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/revolution-will-be-televised-arabic-irans-media-infrastructure->

(abroad) زیر نظر مستقیم خامنه‌ای سرمقاله‌ای با عنوان «چشم شیطان کور شد» منتشر کرد. مقاله که با افتخار از حمله حمایت کرد مدعی شد «واقعیت این است ترور سلمان رشدی آن هم پس از سی‌وسه سال به وضوح نشان‌دهنده قدرت فرازمانی و فرامکانی انتقام جبهه حق علیه باطل است».

«فتوای خمینی

حکم آیت‌الله خمینی در سال ۱۹۸۹ برای قتل رشدی و ناشران او مدت‌هاست که ارزش ایدئولوژیک اساسی برای رژیم داشته است. به‌ویژه به عنوان نمادی از رهبری خودخوانده رژیم بر امت مسلمان و برای موفقیت سیاست پان‌اسلامی آن. اما در زمان صدور حکم دولت اکبر هاشمی رفسنجانی به شدت به ایجاد روابط اقتصادی با اروپا نیاز داشت تا اقتصاد خود را بعد از جنگ ویرانگر با عراق بازسازی کند. برای همین وقتی خمینی درست چند ماه بعد از فتوای مزبور درگذشت رژیم فرمولی فریبکارانه را پی گرفت که به آن امکان می‌داد بدون آن‌که به تقاضاهای بین‌المللی برای پس‌گرفتن فتوا تن دهد روابط خود را با بخش‌هایی از غرب عادی‌سازی کند.

خامنه‌ای بعد از جانشینی خمینی بر سر نحوه حل این معضل با رفسنجانی توافق کرد: با این ادعا که بین خمینی به عنوان *مرجع تقلید* که برای پیروان دینی خود فتوا صادر می‌کند و خمینی به عنوان رئیس دولت ایران تمایزی وجود دارد. تهران با استفاده از این فرمول می‌توانست نزد اروپاییان ادعا کند فتوا لزوماً موضع رسمی حکومت نیست و اینکه دولت هیچ قصدی برای اجرای آن ندارد. هرچند حکومت کماکان از رد علنی حکم امتناع کرد ارگان‌های تبلیغی دولت کماکان آن را ترویج می‌کردند و خامنه‌ای به عنوان رئیس بالفعل حکومت بارها آن را تکرار کرد (در واقع یکی از بنیادهای وابسته به او یعنی بنیاد پانزدهم خرداد در سال ۲۰۱۱ جایزه سر سلمان رشدی را به ۳٫۳ میلیون دلار افزایش داد).

<https://www.isna.ir/news/91062514722/%D8%A7%D9%81%D8%B2%D8%A7%D9%8A%D8%B4-%D8%AC%D8%A7%D9%8A%D8%B2%D9%87-%D8%A7%D8%AC%D8%B1%D8%A7%D9%8A-%D8%AD%D9%83%D9%85-%D8%A7%D8%B9%D8%AF%D8%A7%D9%85-%D8%B3%D9%84%D9%85%D8%A7%D9%86-%D8%B1%D8%B4%D8%AF%D9%8A-%D8%AA%D9%88%25D>

<https://www.isna.ir/news/91062514722/%D8%A7%D9%81%D8%B2%D8%A7%D9%8A%D8%B4-%D8%AC%D8%A7%D9%8A%D8%B2%D9%87-%D8%A7%D8%AC%D8%B1%D8%A7%D9%8A-%D8%AD%D9%83%D9%85-%D8%A7%D8%B9%D8%AF%D8%A7%D9%85-%D8%B3%D9%84%D9%85%D8%A7%D9%86-%D8%B1%D8%B4%D8%AF%D9%8A-%D8%AA%D9%88%25D>

<https://www.isna.ir/news/91062514722/%D8%A7%D9%81%D8%B2%D8%A7%D9%8A%D8%B4-%D8%AC%D8%A7%D9%8A%D8%B2%D9%87-%D8%A7%D8%AC%D8%B1%D8%A7%D9%8A-%D8%AD%D9%83%D9%85-%D8%A7%D8%B9%D8%AF%D8%A7%D9%85-%D8%B3%D9%84%D9%85%D8%A7%D9%86-%D8%B1%D8%B4%D8%AF%D9%8A-%D8%AA%D9%88%25D>

<https://www.isna.ir/news/91062514722/%D8%A7%D9%81%D8%B2%D8%A7%D9%8A%D8%B4-%D8%AC%D8%A7%D9%8A%D8%B2%D9%87-%D8%A7%D8%AC%D8%B1%D8%A7%D9%8A-%D8%AD%D9%83%D9%85-%D8%A7%D8%B9%D8%AF%D8%A7%D9%85-%D8%B3%D9%84%D9%85%D8%A7%D9%86-%D8%B1%D8%B4%D8%AF%D9%8A-%D8%AA%D9%88%25D>

این استدلال رباکارانه تا حد زیادی موثر بود. رفسنجانی موفق شد روابط با اروپا را از سر بگیرد در حالی که اظهارات علنی خامنه‌ای در سال‌های بعد فتوا را زنده نگه می‌داشت. مثلاً او در یک سخنرانی (<https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=4028>) اعلام کرد: «مدتی [از فتوای ارتداد سلمان رشدی] گذشته است. آن نادان و نادان‌های طرفدارش خیال می‌کنند قضایا تمام شده است. خیر این قضیه تمام‌شدنی نیست» و در سخنرانی‌های دیگر تصریح کرد که این فتوا «تغییرناپذیر» ([https://farsi.khamenei.ir/speech-](https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2655)) است.

این تغییرناپذیری فرضی و البته منشأ خود فتوا نشان‌دهنده استفاده فریبکارانه رژیم از رشدی به عنوان یک ابزار ایدئولوژیک است. تمام این ماجراها میل رژیم به بهره‌برداری از عواطف و احکام دینی در جهت مقاصد سیاسی را روشن می‌کند. از جمله در حوزه هسته‌ای اول در میان فقهای مسلمان (از جمله شیعیان) اجماع وجود دارد که فتاوی را تحت شرایط مشخصی می‌توان عوض کرد. بنابراین اصرار خامنه‌ای به اینکه قضیه حکم رشدی «تمام‌شدنی نیست» حتی بر اساس شرایط احکام دینی هم نادرست است.

دوم عوامل متعددی نشان می‌دهد که فتوای خمینی به لحاظ فنی فتوا نبود:

- این تنها فتوای اوست که هیچ مدرکی دال بر اینکه او آن را به صورت یک حکم دینی رسمی انشا کرده باشد وجود ندارد. فتوای او فقط از رادیو اعلام شد.
- هیچ مبنای دینی یا فقهی برای چنین فتوایی در تاریخ فقه اسلامی وجود ندارد. همان‌طور که از سوی مجتهدان (فقهای) برجسته مثل مهدی حائری یزدی در کتاب *حکمت و حکومت* او توضیح داده شده است.
- خمینی سواد انگلیسی نداشت. کتاب رشدی در آن زمان به فارسی ترجمه نشده بود و رهبر ایران هم هرگز معلوم نیست اصولاً رمان خوانده باشد. پس او نمی‌توانست «فتوا» را به عنوان یک پاسخ سنجیده به متنی موهن صادر کرده باشد. بلکه این فتوا صرفاً تصمیمی سیاسی در جهت اهداف ایدئولوژیک او بود و خامنه‌ای با همین انگیزه آن را دوام بخشید.

سوم فقهای شیعه همچنین توافق دارند که یک مسلمان نمی‌تواند از مجتهد مرده پیروی کند مگر اینکه قبل از مرگ او مقلد آن مجتهد بوده باشد. هادی مطر مشخصاً خیلی جوان‌تر از آن است که در زمان حیات خمینی مقلد او بوده باشد پس نباید به لحاظ دینی مجاز به اجرای فتوای صادرشده از سوی رهبر درگذشته ایران باشد.

این نکات از مسئله امنیت شخصی رشدی بسیار فراتر می‌رود. به‌ویژه وقتی به یاد آوریم که رژیم سال‌ها وقت صرف کرده

[https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/irans-flexible-fatwa-how-expediency-shapes-nuclear-](https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/irans-flexible-fatwa-how-expediency-shapes-nuclear-decisionmaking)

decisionmaking) تا فتوای کلیدی دیگری را تبلیغ کند: حکم خامنه‌ای مبنی بر ممنوعیت تولید یا استفاده از تسلیحات هسته‌ای. مذاکره‌کنندگان پیشین و فعلی ایران اغلب اصرار کرده‌اند که رژیم ایران یک جمهوری دینی است که تحت حاکمیت رهبر به عنوان فقیه ارشد شیعه قرار دارد. برای همین فتواهای او مبنای اصلی تصمیم‌گیری ایران در مسائل مهم سیاسی است. ولی تقاضای رژیم از جامعه بین‌المللی برای آن‌که فتوای خامنه‌ای را تضمینی مطمئن برای عدم علاقه فرضی تهران به استفاده نظامی از برنامه هسته‌اش محسوب کنند کاملاً با اصرار رژیم بر اینکه فتوای رشدی سیاست حکومت نیست تناقض دارد.

تروریسم و توتالیتریزم

اظهارات رهبر و مقامات ایران طی سال‌ها نشان می‌دهد آن‌ها از نمایش دادن رژیم به عنوان دولتی توتالیتر با سیاست پان‌اسلامی افتخار می‌کنند. تقریباً هیچ وقت در رسانه‌های حکومتی از خامنه‌ای بدون لقب «رهبر مسلمانان جهان» نام برده نمی‌شود و بنا به گفتار رسمی جمهوری اسلامی قدرت‌ها که این رهبری فراگیر را ممکن می‌سازد «قدرت ترور و نابودی» است. مثلاً «قدرت منطقه‌ای» رژیم اغلب به معنای قدرت فرضی ایران برای نابودی اسرائیل مطرح می‌شود. همچنین «النصر بالرعب» استراتژی اصلی و صریحی است که خامنه‌ای بارها بر آن تاکید کرده است.

جدیدترین اظهارات تهران درباره سلمان رشدی بازتابی از همان طرز فکر است که به شنوندگان تاکید می‌کند رژیم کاملاً قادر به تهدید مخالفان آمریکایی مسلمان یا ایرانی خود حتی در خاک آمریکا است. خامنه‌ای کماکان آمریکا را دشمن درجه یک خود می‌پندارد پس مشتاق است آمریکایی‌ها را متقاعد کند که امنیت شخصی آن‌ها در خطر است. این یکی از راه‌های متعددی است که او از طریق آن می‌خواهد با سیاست‌های آمریکا برای مهار استراتژی بی‌ثبات‌کننده ایران در منطقه مقابله کند و آن را نرم سازد. در نگاه او برای اثبات اینکه رژیم او «ابر قدرت» واقعی در جنگ با غرب است جهانی‌سازی این ترور (به‌شکلی فزاینده با کمک عوامل خارجی، <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/backstory-behind-killing-gods-force-col-khodaei>) امری ضروری

است. سیاست‌گذاران باید مراقب باشند و طرز فکر آخرالزمانی <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/apocalyptic-politics-rationality-iranian-policy>) را که مبنای اصلی این گفتار است فراموش نکنند. خواه وقتی سخن از ترور فعالان منفرد باشد یا حملات نظامی تحریک‌آمیز در منطقه یا مهم‌تر از همه زورآزمایی هسته‌ای <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/iran-nuclear-explainer>.

مهدی خلجی هموند خانواده لیبیتسکی در انستیتو واشنگتن است.

RECOMMENDED

BRIEF ANALYSIS

Failed Promises in Iran's Free Trade Zones

تحليل کوتاه

پروفایل: لواء احرار العراق

۱۶ اوت ۲۰۲۲

◆
حمدي ملك,
مايكل نايتز,
اريك فيلي

(fa/policy-analysis/prwfayl-lwa-ahrar-alraq/)

تحليل کوتاه

نقش آمریکا در بحران سیاسی عراق: رهنمودهایی برای مشارکت موثرتر

۱۶ اوت ۲۰۲۲

◆
بلال وهاب

(fa/policy-analysis/nqsh-amryka-dr-bhran-syasy-raq-rhnmwdhayy-bray-msharkt-mwthtr/)

TOPICS

(fa/policy-analysis/trwrysm/) تروریسم

(fa/policy-analysis/mn-ashah/) منع اشاعه

REGIONS & COUNTRIES

(fa/policy-analysis/ayran/) ایران